

BETER SAMEN IN HET ONDERWIJS AAN NORMAAL BEGAAFDE LEERLINGEN MET EEN AUTISMESPECTRUMSTOORNIS*

Kinderen met een autismespectrumstoornis verwerken informatie op een andere manier dan het 'gemiddelde' kind. Ze hebben moeilijkheden om de samenhang tussen de verschillende bronnen van informatie (horen, zien, ruiken, proeven, voelen en gevoelens) te herkennen. Daardoor ervaren zij mensen en gebeurtenissen op een chaotische manier. Dit heeft gevolgen voor de ontwikkeling van de communicatie, de sociale vaardigheden en de verbeelding van het kind.

Omdat je aan het uiterlijk van een kind met autisme vaak niets speciaals opmerkt, kan hun soms vreemde en tegenstrijdige gedrag tot heel wat misverstanden leiden bij de mensen die dagelijks met hen omgaan. Om dit te voorkomen is communicatie tussen ouders en school geen luxe, maar een noodzaak. Alleen door samenwerking kunnen we onze kinderen optimale ontwikkelingskansen bieden. Zo geven we hen een eerlijke kans om met onze gezamenlijke hulp, een zinvolle toekomst uit te bouwen binnen de samenleving.

Als ouders willen we graag een eerste stap zetten naar een verregaande samenwerking.

In deze brochure -een katern uit het [vv@-bl@d 3/2002](#)- vindt u hoe autisme zich in het algemeen kan uiten.

Wij noteerden alvast per thema een aantal voorbeelden van hoe het autisme zich uit bij ons kind en we voegden een aantal suggesties toe waarvan we uit ervaring weten dat ons kind er goed op reageert.

Maar ook uw ervaringen kunnen ons helpen.

Daarom nodigen wij u uit hetzelfde te doen.

Zo kan deze brochure een handig hulpmiddel worden voor zinvol overleg.

* lees ook: autisme, Syndroom van Asperger, een aan autisme verwante stoornis, 'licht' autisme, enzovoort

1. COMMUNICATIE

Als er onvoldoende zicht is op de communicatieve mogelijkheden van het kind, hou dan best rekening met:

1.1. BEGRIJPEN VAN TAAL

1.1.1. Letterlijk begrijpen van taal

1.1.1.1. Dubbelzinnig taalgebruik

Van grapjes of plagende opmerkingen, ook als ze vriendelijk bedoeld zijn, kunnen ze erg van streek raken omdat ze een en ander moeilijk kunnen plaatsen. Wat moet iemand met autisme met uitspraken zoals: 'Loop naar de pomp' of 'Heb jij geen ogen in je hoofd'?

Dat is erg verwarrend voor klasgenoten, want ook al kan een kind met autisme de betekenis van spreekwoorden soms wel van buiten leren, het toepassen of begrijpen ervan in concrete situaties blijft moeilijk.

Voorbeelden:

Suggesties:

1.1.1.2. Wat bedoel je?

Ze hebben problemen om het verschil te begrijpen tussen wat er gezegd en bedoeld wordt. Je zegt: 'Het is weer eens prachtig weer', terwijl het buiten voor de zevende dag op rij pijpenstelen regent.... Of: 'Je hebt weer netjes gewerkt hoor', terwijl je bedoelt dat het werk weeral slordig afgeleverd werd. Of: 'Maak nog maar een beetje meer lawaai', terwijl je bedoelt dat het wat stiller moet zijn.

Probeer dus zo veel mogelijk letterlijk te zeggen wat je ook echt bedoelt.

Voorbeelden:

Suggesties:

1.1.1.3. Opdrachten

Als de leerling met autisme een taak moet uitvoeren geef je de opdracht best niet in vraagvorm zoals: 'Wil je de schriften uitdelen?' maar zeg je, best op een kordate manier: 'Maarten, jij deelt nu de schriften uit.' Mensen met autisme begrijpen een vraag vaak letterlijk, zodat ze denken dat ze die met ja of nee mogen beantwoorden. Het komt misschien streng over. Maar als er ook respect in meeklinkt kan deze extra duidelijkheid het kind een veilig gevoel geven. Een uitspraak zoals: 'Nu moet je zwijgen', kan tot gevolg hebben dat een leerling met autisme niet meer spreekt tot je hem zegt dat hij weer mag praten. Andere leerlingen leiden wel uit de situatie af wanneer ze weer mogen praten. Vraag ook de individuele aandacht van het kind met autisme voordat u een (groeps)instructie geeft die bij hem vaag zou kunnen overkomen. De opdracht ook schriftelijk (laten) noteren is een belangrijk hulpmiddel. De leerling kan ze dan nog eens rustig lezen en krijgt meer tijd om de informatie beter te verwerken.

Voorbeelden:

Suggesties:

1.1.1.4. Figuurlijke uitdrukkingen

Ook deze worden vaak letterlijk begrepen. Geen wonder dat onze kinderen erg angstig kunnen reageren op uitspraken als: spaar je adem, een doorn in het oog...

Voorbeelden:

Suggesties:

1.1.1.5. Leuk bedoelde bijnamen

Het gebruik van bijnamen zoals kameraad, wijsneus, onze Guust Flater... kan erg verwarrend zijn. Ze moeten immers uit de situatie van het moment afleiden of het over henzelf of een ander kind uit de klas gaat. Er is immers niemand in de klas die écht zo heet.

Voorbeelden:

Suggesties:

1.1.2. Onderscheid tussen hoofd- en bijzaak

Alhoewel het kind goed oplet, heeft het moeilijkheden om uit je verhaal belangrijke informatie te onderscheiden van minder belangrijke. Gebruik dus niet te veel woorden en wees duidelijk in wat je bedoelt. Gebruik korte zinnen als je twijfelt of de leerling je wel goed begrepen heeft.

Besef dat een voor ons normale hoeveelheid auditieve en visuele prikkels door het kind met autisme als te veel of te weinig kan worden ervaren. Het gezoem van een TL-lamp kan al extreem afleiden. Misschien kunt u de leerling een andere zitplaats geven of veranderingen aanbrengen in het lokaal, zodat hij/zij minder visuele en auditieve wanorde ervaart.

Voorbeelden:

Suggesties:

1.1.3. Open vragen

Hierop krijg je vaak geen antwoord omdat de leerling niet weet over welk handeling je een vraag stelt of omdat hij niet beseft dat een bepaald gedrag in die situatie niet kan. In plaats van te vragen 'Waarom deed je dat?' stel je de vraag beter op een concrete manier door b.v. te zeggen: 'Waarom sla je het boek nu hard dicht? Wil jij me nu laten zien dat je de gym niet leuk vindt? Of wil je me zeggen dat je liever wil blijven lezen?'

Voorbeelden:

Suggesties:

1.1.4. Aankondigen van veranderingen

Het verbaal aankondigen van veranderingen is voor kinderen met autisme vaak onvoldoende. 'Tijd' is voor hen een te abstract -want onzichtbaar- begrip. Gevolg: veel onzekerheid en stress voor de leerling zodat er geen energie overblijft voor het opletten tijdens de lessen en het verwerken van de leerstof. Geef de nodige informatie dan ook tijdig op een gedetailleerde en visuele manier, bijvoorbeeld via de agenda. Zo blijft de informatie ook na de verbale mededeling nog beschikbaar.

Voorbeelden:

Suggesties:

1.2. BEGRIJPEN VAN LICHAAMSTAAL

De meeste mensen met autisme hebben moeilijkheden met het lezen van gezichtsuitdrukkingen en bij het interpreteren van lichaamstaal. U zegt dan ook best welk gedrag niet past en wat u dan wel concreet verwacht, in plaats van boos of vragend in zijn richting te kijken en te verwachten dat hij daaruit kan afleiden wat er mis is en wat hij dan wel moet doen of laten.

Voorbeelden:

Suggesties:

1.3. GEBRUIKEN VAN TAAL

1.3.1. Overbrengen van boodschappen

Ga er niet van uit dat de leerling belangrijke informatie, zoals mededelingen over huiswerk en uitstappen goed overbrengt aan de ouders. Controleer of de boodschap thuis goed werd doorgegeven. Ook al is hij op andere terreinen nog zo slim en kent hij het hele lesrooster van vorig jaar nog uit zijn hoofd, het kind verliest of vergeet gemakkelijk alles wat u hem meegeeft. Telefonisch contact tussen school en thuis werkt best. Veel en nauwgezet contact tussen leerkracht(en) en ouders is soms noodzakelijk.

Voorbeelden:

Suggesties:

1.3.2. Doordrammen

Als de leerling met autisme steeds dezelfde vragen stelt, dezelfde argumenten blijft gebruiken of bij een onderwerp blijft hangen, onderbreekt u dit voor een en ander escaleert. Het steeds opnieuw logisch beantwoorden van vragen of zelf gaan argumenteren, zal zelden leiden tot het stoppen van dit gedrag. Zeg hem liever dat hij zijn vragen en argumenten opschrijft en vertel wanneer u zelf schriftelijk zal antwoorden. Het onderwerp van de discussie of van de vragen is trouwens niet altijd wat hem van streek bracht. Deze manier van doen is vaker een signaal dat hij de controle verliest of onzeker is over iets of iemand in zijn omgeving.

Voorbeelden:

Suggesties:

2. SOCIALE VAARDIGHEDEN

Leerlingen met autisme interpreteren menselijk gedrag en gebeurtenissen op een andere manier. Sociale normen en codes (onzichtbare regels of ongeschreven wetten) worden dan ook niet als vanzelfsprekend door hen begrepen of gehanteerd.

Ook hier speelt het letterlijk begrijpen van gebeurtenissen een rol in hun voor ons soms bizar, storend of origineel, sociaal functioneren.

2.1. Sociaal gedrag

Het is een hardnekkig misverstand dat mensen met autisme geen contact zoeken. Wel kunnen ze op verschillende manieren omgaan met het voor hen vaak onbegrijpelijk gedrag van anderen.

Ze kunnen zich ervan afsluiten. Dan zie je een eerder verlegen, wat angstig kind, vaak de meest (te) brave leerling in de klas die weinig last bezorgt.

Of ze doen ogenschijnlijk gewoon mee zolang iemand in de buurt als rolmodel functioneert. Meestal is dit een sociaal voelende klasgenoot die spontaan en vaak onbewust als een soort tolk fungeert. Wanneer deze vertrouwde persoon er niet is, komt -soms pas na enkele dagen- het gebrek aan eigen sociaal inzicht aan de oppervlakte.

Of je hebt de personen met autisme die denken dat ze het sociaal verkeer door hebben en zodoende de bal regelmatig mis slaan. Dat is de leerling die te pas en te onpas tussenkomt in de klas en de directeur even joviaal op zijn schouders slaat als zijn beste vriend.

Voorbeelden:

Suggesties:

2.2. Opvolgen van regels

Regels geven ons houvast. En dat geldt dubbel voor mensen die de wereld als een chaos beleven, zoals leerlingen met autisme. Tenzij de uitvoering van een regel helemaal tegen hun logica indruist vallen ze niet meteen uit de boot... Bijvoorbeeld: er wordt niet gegeten in de klas. Soms moet je wegens omstandigheden afwijken van die regel. Moeilijk. Leg die uitzondering -vóór de uitzondering op de regel plaatsgevonden heeft- op een korte concrete manier uit aan de leerling. Ook hier helpt het om een en ander voor hem op te schrijven zodat de informatie langer beschikbaar blijft en je er opnieuw kan naar verwijzen als hij/zij er vragen over blijft stellen.

Voorbeelden:

Suggesties:

2.3. Ongepast of probleemgedrag

Kan het gevolg zijn van een toename van spanning waardoor ze het gevoel krijgen de controle over de gebeurtenissen kwijt te raken. Op hen inpraten helpt dan vaak niet meer. Ze worden immers met nog meer informatie overspoeld, met soms een aanval van paniek tot gevolg. U geeft dan beter een zeer duidelijke taak met een duidelijk begin en einde, zonodig buiten het klaslokaal, zodat de leerling even kan ontsnappen uit een voor hem op dat ogenblik (te) moeilijke situatie. Vaak is het optreden van ongewoon of probleemgedrag een poging om te overleven in een wereld die beangstigend en verwarrend op hen overkomt. Extra duidelijkheid, een rustige plek en/of een vertrouwde persoon kunnen het kind dan opnieuw de nodige basisveiligheid bieden.

Voorbeelden:

Suggesties:

2.4. Samenwerken met klasgenoten

Als ze voor bepaalde opdrachten een klasgenoot moeten kiezen om mee samen te werken hebben beiden daar extra hulp bij nodig. Hun houding spoort anderen niet altijd aan om gekozen te worden en zijzelf kunnen moeilijk keuzes maken. U kunt de groepjes bijvoorbeeld op een willekeurige manier indelen door de leerlingen nummers te laten trekken. Of koppel het kind met autisme aan een sociaal bewuste leerling.

Voorbeelden:

Suggesties:

2.5. Bescherming

Leerlingen met autisme hebben nood aan een vertrouwenspersoon in de school. Dat kan een (of meer) klasgenoot zijn en/of een leerkracht die hem kan helpen moeilijke situaties op te lossen.

Kinderen met autisme hebben het moeilijk om zich in te leven in andermans gevoelens en lijken daardoor wel eens egoïstisch. Anderzijds kunnen ze erg weerloos zijn omdat ze moeilijk kunnen inschatten of iemand het goed of slecht met hen voorheeft.

Voorbeelden:

Suggesties:

2.6. Manipulatie

Zelfs hoogbegaafde kinderen met autisme zijn zelden in staat mensen bewust te manipuleren. Als ze zich uitdagend gedragen is dat bijna nooit op de persoon zelf gericht, ook al kan het zo over komen. Meestal is het een uiting van hun onmacht en/of een manier om aan een situatie te ontsnappen die ze niet aankunnen.

Voorbeelden:

Suggesties:

3. VERBEELDING

3.1. Abstract denken

We staan er niet bij stil hoe vaak per dag we onze verbeelding moeten gebruiken. Voortdurend moeten we iets 'zien' of 'horen' dat op dat moment niet echt zicht- of hoorbaar is. Dikwijls moeten we ons, met behulp van onze verbeelding, verplaatsen in ruimte en tijd of in de huid van een ander kruipen. Erg moeilijk voor kinderen met autisme! Zij zijn immers, omwille van hun handicap, zo afhankelijk van wat concreet waarneembaar is.

Ze proberen dit vaak te compenseren met een uitstekend geheugen voor -vaak overbodige- details. Die kennis zet ons geregeld op het verkeerde spoor. Want inderdaad, ze weten over een aantal zaken veel meer dan wij. En hun gedrag lijkt soms zo op het onze. Van normaal begaafde volwassenen met autisme horen we echter dat het meestal van buiten geleerde feiten en scenario's zijn en dat het enorm veel energie kost om een en ander in het dagelijks leven zo goed mogelijk toe te passen.

Voorbeelden:

Suggesties:

3.2. Doen alsof

Om erbij te horen hebben we deze vaardigheid hard nodig. Je kunt immers niet tegen iedereen je gedacht zeggen. Doen alsof je ziek bent, doen alsof je iemand sympathiek vindt, een leugentje om bestwil... Af en toe veinzen we allemaal, vaak om jezelf of anderen te sparen, d.w.z. 'met de beste bedoelingen'.

Sommige kinderen met autisme proberen wel eens te doen alsof, maar ze vallen vaak door de mand omdat het autisme hen belet alle (on-)belangrijke factoren in kaart te brengen die daarvoor vereist zijn. De meesten zijn dan ook goudeerlijk en dat maakt hen juist zo kwetsbaar.

Probeer met hun manier van denken maar te begrijpen waarom de directeur wèl tegen jou mag zeggen dat je je mond moet houden, terwijl dat omgekeerd 'brutaal' genoemd wordt...

Voorbeelden:

Suggesties:

4. SCHOOLSE VAARDIGHEDEN

4.1. Zelfbeeld

Werk met en bevestig vooral hun sterke kanten. Ze doen vaak zo hun best en mislukken dan toch, omdat ze het weer eens anders begrepen hadden. Faalangst is een reëel gevaar. Het verbeteren van hun zelfwaardegevoel is de uitdaging.

Voorbeelden:

Suggesties:

4.2. Organisatieproblemen

Kinderen met autisme hebben het erg moeilijk om hun materiaal en taken te organiseren. Dat kan zich op twee, op het eerste zicht tegengestelde, manieren manifesteren. Om de chaos te bemeesteren zijn ze overdreven netjes of scheppen ze juist hun eigen -naar ons gevoel wan-orde. Je kunt hen helpen door een taak in overzichtelijke stapjes te presenteren, extra visuele ondersteuning te geven of door een concrete demonstratie.

Voorbeelden:

Suggesties:

4.3. Onevenwichtige ontwikkeling

Laat u niet misleiden door het feit dat de leerling een uitstekend geheugen heeft (voor vaak onbelangrijke details...). Hij kent misschien alle details over een bepaalde sport of weet nog precies welke kleur trui u vorige week dinsdag droeg. En toch kan hij vergeten de meest elementaire zaken mee naar school te brengen. Een zeer onevenwichtige ontwikkeling van allerlei vaardigheden is net kenmerkend voor autisme.

Voorbeelden:

Suggesties:

4.4. Oog-hand coördinatie

Leerlingen met autisme kunnen blijvende moeilijkheden hebben met schrijven. Gelukkig zijn er tegenwoordig hulpmiddelen om dit probleem minder groot te maken. Ze kunnen vaak goed omgaan met de computer en goed typen. Hun huiswerk op de computer maken kan een uitkomst zijn. Zo is hun werk beter vergelijkbaar met dat van hun klasgenoten.

Activiteiten zoals aan- en uitkleden, schoenen strikken, eten met mes en vork kunnen ook moeizamer verlopen door hun coördinatieproblemen.

Voorbeelden:

Suggesties:

4.5. Weerstand tegen veranderingen

Veranderingen zoals wijzigingen in het lesrooster, stagiaires, andere leerkrachten enzovoort worden best tijdig aangekondigd. Ook hier kan visuele ondersteuning, zoals gedetailleerde informatie in hun agenda, voor de broodnodige rust zorgen.

Voorbeelden:

Suggesties:

4.6. Stressmomenten

Speeltijden en vrije momenten kunnen voor extra stress zorgen. Zoek, samen met de ouders, naar alternatieven om deze momenten overzichtelijk te maken. Dit zijn vaak ook de momenten bij uitstek waarop deze kinderen het slachtoffer worden van allerlei pesterijen.

Voorbeelden:

Suggesties:

5. VOORBEELDEN EN SUGGESTIES BIJ...

Turnles? Feestjes? Angsten? Zwemles? Stagiairs? Leeruitstap? Op school eten? Gedrag in het verkeer? Enzovoort.

Autisme veroorzaakt communicatieproblemen tussen mensen met en zonder autisme. Dat is niet uw schuld, niet die van de klasgenoten, noch die van de leerling met autisme. Woorden zijn onzichtbaar en zeer vluchtig.

Eenmaal uitgesproken verdwijnen ze in het niets (voor mensen met autisme: in een chaos van velerlei prikkels).

Maak uw communicatie en gedrag concreet, zichtbaar en duidelijk.

Schrijf bijvoorbeeld de essentie van een opdracht in een schrift als u merkt dat de leerling een gesproken opdracht niet goed begrepen heeft. En schrijf zelf voor de leerling: 'Als je de opdracht niet goed begrepen hebt kom je naar de juf/meester en vraag je om de opdracht nog eens in dit schrift te schrijven.'

U zult misschien denken: dit zijn toch allemaal vrij gewone zaken die je ook bij leerlingen zonder autisme overkomen. En visualiseren en concretiseren is ook bij gewone leerlingen een beproefde strategie. Inderdaad, u hebt gelijk! 'Autistisch' gedrag komt ook voor bij mensen zonder autisme. Het kan een stressreactie zijn in een situatie die zij niet goed begrijpen. Het niet onbelangrijke verschil is echter dat juist door hun autisme deze leerlingen heel vaak voor ons bekende situaties als vreemd ervaren. Waardoor ze méér autistisch (lees: stress)-gedrag kunnen vertonen. Concretiseren en visualiseren is dus een leerstrategie die bij hen best constanter, nauwkeuriger, gedetailleerder en individueler wordt toegepast. Aan u de uitdaging om deze strategie in een persoonlijk recept voor uw leerling met autisme te vertalen. Dat vraagt creativiteit van u en van ouders. **De meerwaarde van deze inspanning zal u echter snel duidelijk worden.** Niet alleen doordat de leerling met autisme zich veiliger zal voelen in uw klas en de leerstof dus beter kan oppikken. U zult ook merken dat heel wat van de door u uitgevonden receptjes bruikbaar zijn voor andere leerlingen die bijvoorbeeld wat onzeker of minder sociaal vaardig zijn.

Autismetelefoon: 078/152.252

Vlaamse Vereniging Autisme, Ouder- en familievereniging
Groot Begijnhof 14, 9040 Gent
vva@autismevlaanderen.be; www.autismevlaanderen.be

Literatuur

Autisme verteld - Verhalen van anders zijn. Getuigenissen van
9 normaal begaafde mensen met autisme, EPO 2002
Coping. Overlevingsgids door iemand met het aspergersyndroom
Marc Segar, Garant 2002
Het Aspergersyndroom. Autisme in het regulier en speciaal onderwijs
Redactie Theo Peeters en Gery Quak, Garant 2002
Voor alle duidelijkheid - Leerlingen met autisme in het gewoon onderwijs
Peter Vermeulen, EPO 2002
Het syndroom van Asperger
Tony Attwood, Swets en Zeitlinger 2001
Mama, is dit een mens of een beest?
Hilde De Clercq, Houtekiet 1999
Brein bedriegt. Als autisme niet op autisme lijkt
Peter Vermeulen, EPO 1998
Een gesloten boek. Over autisme en emoties
Peter Vermeulen, EPO 1997
Dit is de titel. Over autistisch denken
Peter Vermeulen, EPO 1996

Advies, opleiding en praktijkbegeleiding

Autisme Centraal, 09/238.18.18; info@autismecentraal.com
Opleidingscentrum Autisme, 03/235.37.55; opl.ctr.autisme@pi.be
Auctores, 011/69.50.77; onderwijs@auctores.be